

Rapport från elevresa

AV EVA FALCK

Tidigt på året förbereds 45 högstadiel elever på Uppgårdsskolan för en studieresa till Förintelsens platser. "Tonåringarna är vänliga och spontana" skriver Eva Falck i sin rapport: Några av dem har en förmåga att lyssna mer än andra. Någon är inte intresserad av ämnet. Andra tar det till sig med öppna öron och ögon. När cirkeln sluts efter resan förmedlar en elevgrupp sina erfarenheter genom en utställning som görs tillgänglig för högstadieskolor i hela Ekerö kommun.

En ung polsk reseledare möter oss på Katowice flygplats. Hon följer oss till staden Oswiecim och vår första inkvartering; Centrum för Dialog och Bön. Några av grabbarna tycker att det är "lite läbbigt" när de inser att vi faktiskt nu bor granne med före detta koncentrationslägret Auschwitz.

Den första platsen vi besöker är ett museum inrett i den gamla synagogan. På väggarna syns fotografier av dem som en gång bodde här – det vill säga före krigets utbrott, 1939. Här, liksom i stadens judiska kvarter och på begravningsplatsen kan vi ana spåren av en förlorad befolkning och dess kultur.

Senare på kvällen, när skymningen fallit, åker vi till rampen vid Birkenau. Där ställer eleverna ut ljuslyktor, och en av dem läser en dikt. Runt omkring därute i mörkret sitter kamraterna. De sluter sig tätt, tätt, tillsammans.

Nästa morgon avreser bussen mot byn Rabka. Under resan förbereder min kollega, Ronny Juhlin, ungdomarna på det de har att vänta: Mötet med en plats som under krigsåren användes för att specialutbilda blivande poliser och lägervakter.

Väl framme märker eleverna att det inte finns några synbara tecken på det som hänt här. Vägen ner till rampen – där vakterna sköt sina offer – slingrar sig genom en skog, och buskagen skymmer platsen så väl att man måste veta vad det är man söker. Kanske är det just detta som är det mest fasansfulla: Ingenting här berättar om det som hänt...

Eleverna tvekar inte en sekund; i stället trotsar de lera och taggiga snår och tar sig beslutsamt nerför slänten. Det är i detta ögonblick som nya frågor lockas fram: "Var

det verkligen möjligt?" "Här – på den här platsen där vi står nu?" "Hur kunde det hända?" "...barn?!"

Samtidigt som Ronny, som är en erfaren pedagog, förklarar och berättar går eleverna tysta genom området. Det ser ut som om de försöker förstå, att ta det ofattbara till sig... Senare uppe vid begravningsplatsen och massgravarna läser jag ett kapitel ur Simon

Wiesenthals bok *Mördarna mitt ibland oss*. Jag läser om Sammy Rosenbaum, den tolvårige pojken som tände ljus och läste *kaddish* (den judiska bönen för de döda) för sin mördade familj, och som därefter läste samma bön för sig själv då han insåg

att han var på väg till sin egen avrättning.

Eleverna står stilla, märkbart berörda, intensivt lyssnade. De trotsar den iskalla vinden, de flesta i genomblöta skor och alltför tunna kläder – här på platsen där allt detta hände – på polisskolan i Rabka.

En av ungdomarna tänder ett ljus och vi enas i en tanke på Sammy och hans familj.

En dag i Auschwitz

Dagen i Auschwitz blir en annan upplevelse, skild från den i Rabka. Här kan eleverna följa en noggrant planerad informationsrutt, som förklarar och beskriver den plats som vi besöker. Några av eleverna har fått i uppdrag att ta foton. Och eftersom det ännu är mars och antalet besökare är begränsat tar vi god tid på oss och lyssnar uppmärksamt på vår guide.

Under vårt besök ser vi en del andra grupper av skolelever. Några av dem har israeliska flaggor. Våra egna elever

kommenterar att ”det måste vara svårt för dem att vara här”.

Framåt kvällen samlas vi för att prata om allt vi upplevt och försöka lägga till rätta sådant som vi inte riktigt förstår och ventilera det som upplevs jobbigt.

På morgonen den tredje dagen låter vi bussen lämna av oss vid den gamla rampen vid Auschwitz-Birkenau. Ett par tågagnar står uppställda, som för att illustrera platsen. Där läser vi ett avsnitt ur Sioma Zubickys bok *Med Förintelsen i bagaget*. Hans beskrivning av ankomsten till slutstationen, kaoset efter avstigningen från tåget och skilsmässan från mamman, får introducera dagen.

Vi går till fots i snålblåsten för att eleverna ska få en känsla för den långa vägen av oro och skräck som måste ha följt dem som gick mot ”det okända” i lägret.

Väl framme i Birkenau tar vi god tid på oss och stannar vid många platser, bland annat i barnbaracken, sanitetsbaracken och läser avsnitt ur vittnesmål som beskriver upplevelser härifrån.

I ”saunan” där väggarna är fyllda med vardagsfotografier över offren, läser eleverna upp sina arbetsuppgifter hemifrån; berättelser om människor som mördats här. Vi för också ett samtal om vad en människa värderar som viktigast i livet, och ställer oss frågor kring definitionen mod, och resonerar om vad det egentligen är som kännetecknar en människa.

Klezmer i Krakow

Den sista dagen besöker vi det judiska kvarteret i Krakow; Kazimierz. En polsk guide berättar för oss om det judiska kulturlivet före kriget, och vi besöker olika platser, bland annat ghettot, Schindlers fabrik, arbetslägret Plaszow och kommandant Amon Goeths villa. Flera av eleverna tyckte sig känna igen scener från ”Schindlers list”.

Framåt kvällningen på restaurang Arka Noego spelar man klezmermusik för oss. Ungdomarna applåderar och berömmar musikerna. Någon kommenterar att ”musiken är häftig”. Och på

vägen tillbaka till hotellet vill eleverna sjunga. De stämmer upp i såväl ”Blinka lilla stjärna” som ”Gubben Noak”. Volymen är hög och sångerna framförs med stort allvar. Ingen vill sluta. Det är som om deras sång *måste* få komma ut; som ett sätt att bearbeta det outhärdliga vi mött under resan.

Cirkeln sluts genom elevarbete

Senare under våren inbjuds Ronny och jag till invigningen av en utställning om Förintelsen, producerad av elever som varit med under studieresan. Där i ett rum i Ekerö kommunalhus har man gestaltat ett tidstypiskt judiskt hem före kriget. Från en radio hörs autentisk musik. Runt omkring syns bilderna från lägren vi besökt, och vid dem citat samt dikter av eleverna själva. En skylt i trä föreställer den vi sett i Auschwitz.

Här är det eleverna som är guider och vi besökare. Och efter oss fick fler lyssna till deras engagerade berättelse om Förintelsen då utställningen gjordes tillgänglig för samtliga högstadieskolor i Ekerö kommun.

Eva Falck är verksam för SKMA och har deltagit i organisationens ettåriga utbildning. Hon är också guide vid elevresor.